

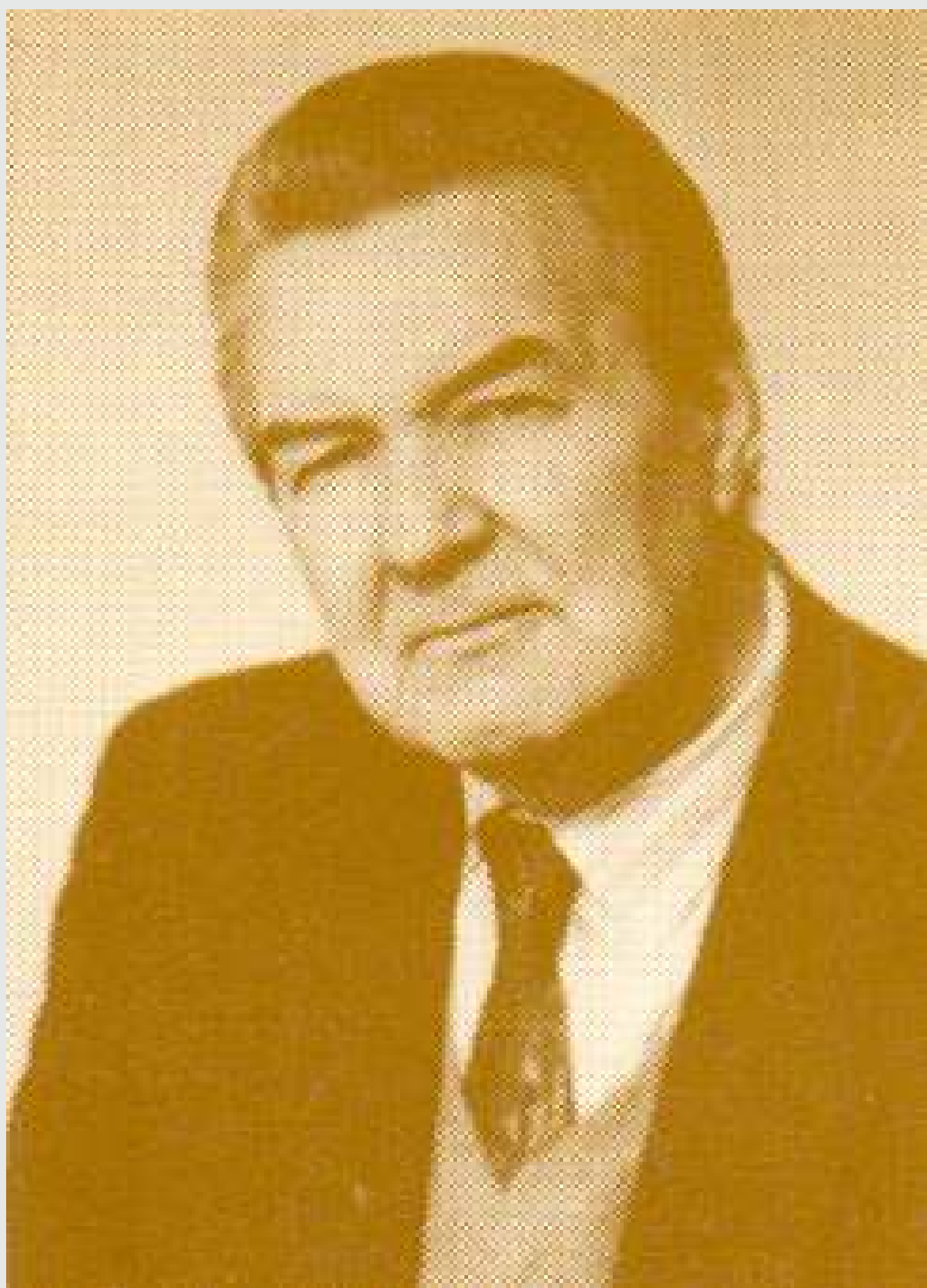
EMIL CESAR

1927-2020

Avtorica: Andreja Jurkovnik, v sodelovanju z Dušanom Rebcem

Oblikovalec: Peter Groznik - Peč

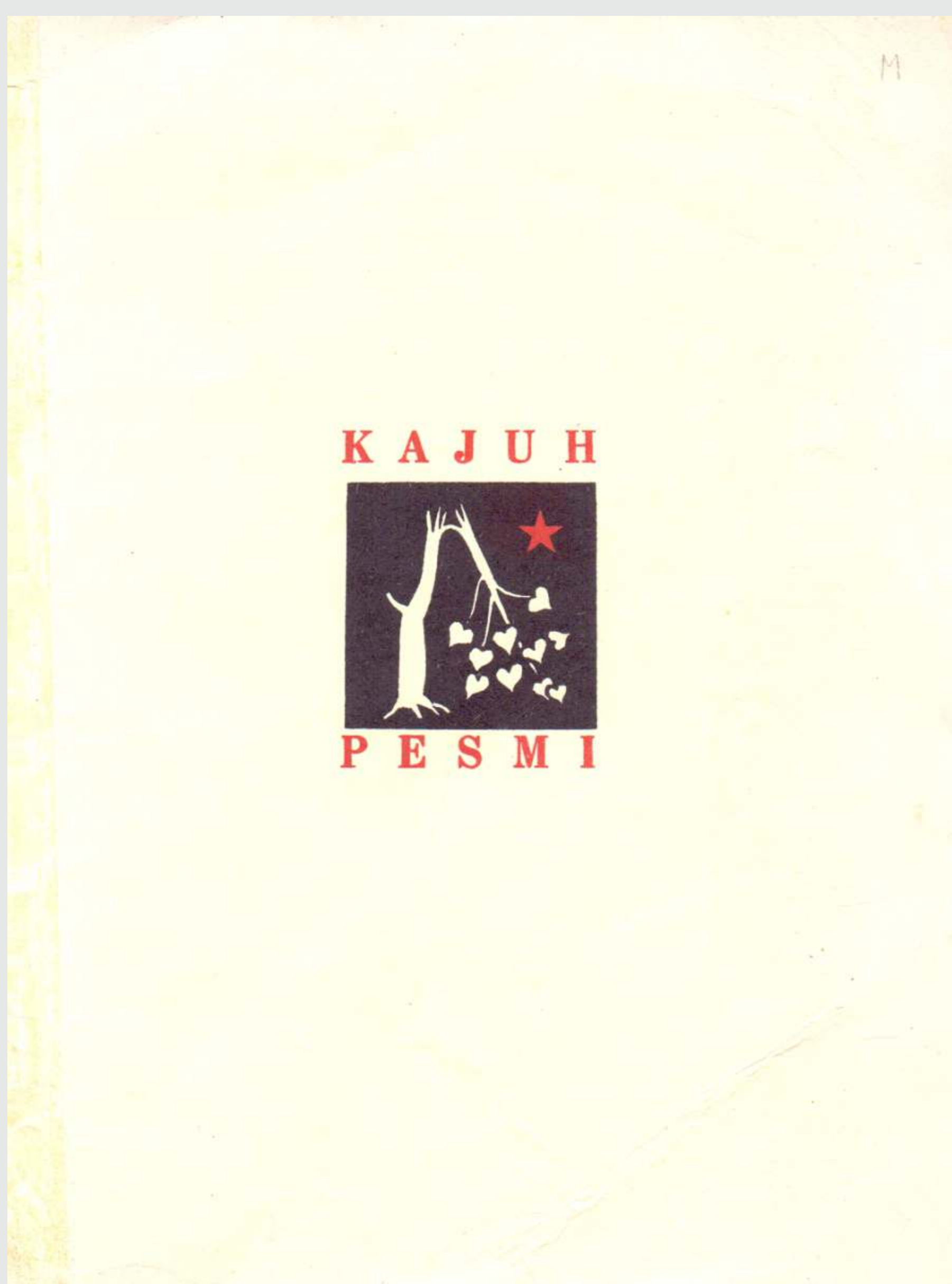

Emil Cesar

Emil Cesar se je rodil 16. avgusta 1927 v Ljubljani v železničarski družini. Osnovno šolo in gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. Po končanem študiju slovenskega jezika in književnosti je poučeval najprej na srednji šoli, bil nekaj časa ravnatelj na šoli Majde Vrhovnik, nato je poučeval na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Uveljavil se je tudi kot književni kritik in urednik revije Obzornik. Preučeval je napredno literaturo med obema vojnama in književnost narodnoosvobodilne vojne. Uspelo mu je zbrati in ohraniti marsikaj iz našega preteklega revolucionarnega življenja, kar bi sicer ostalo skrito in neznano.

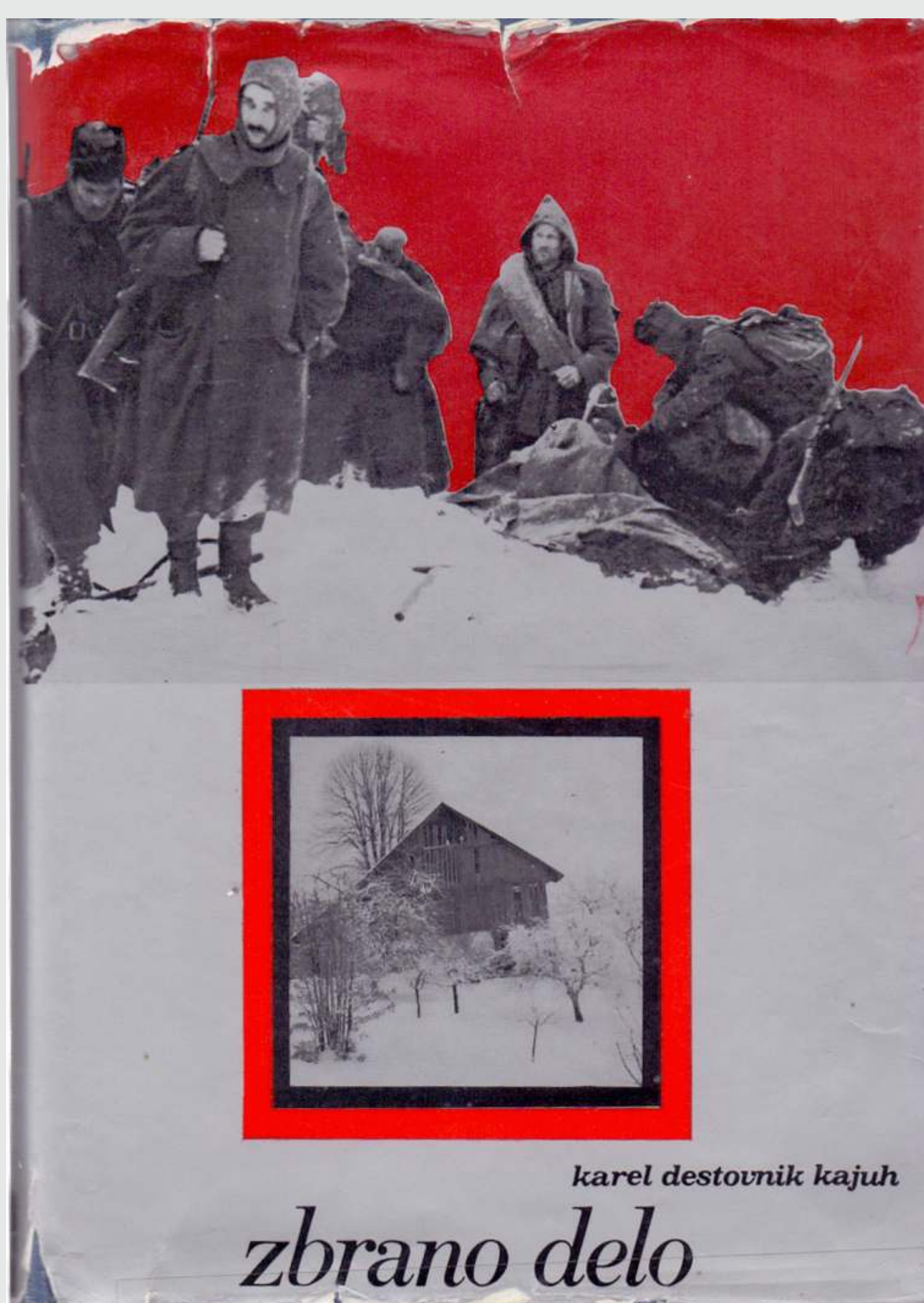
Profesorja Cesarja so prevzela pesmi šoštanjskega pesnika Karla Destovnika Kajuhova. Posvetil se je raziskovanju njegovega življenja in literarnega ustvarjanja. Leta 1966 je izšla njegova prva knjiga o Kajuhu, ki jo je v dobrih desetih letih z novo izdajo še močno nadgradil. Pred osmimi leti je izšla njegova zadnja knjiga o Kajuhu z naslovom Pozdravljen, Kajuh - Kanjuh!

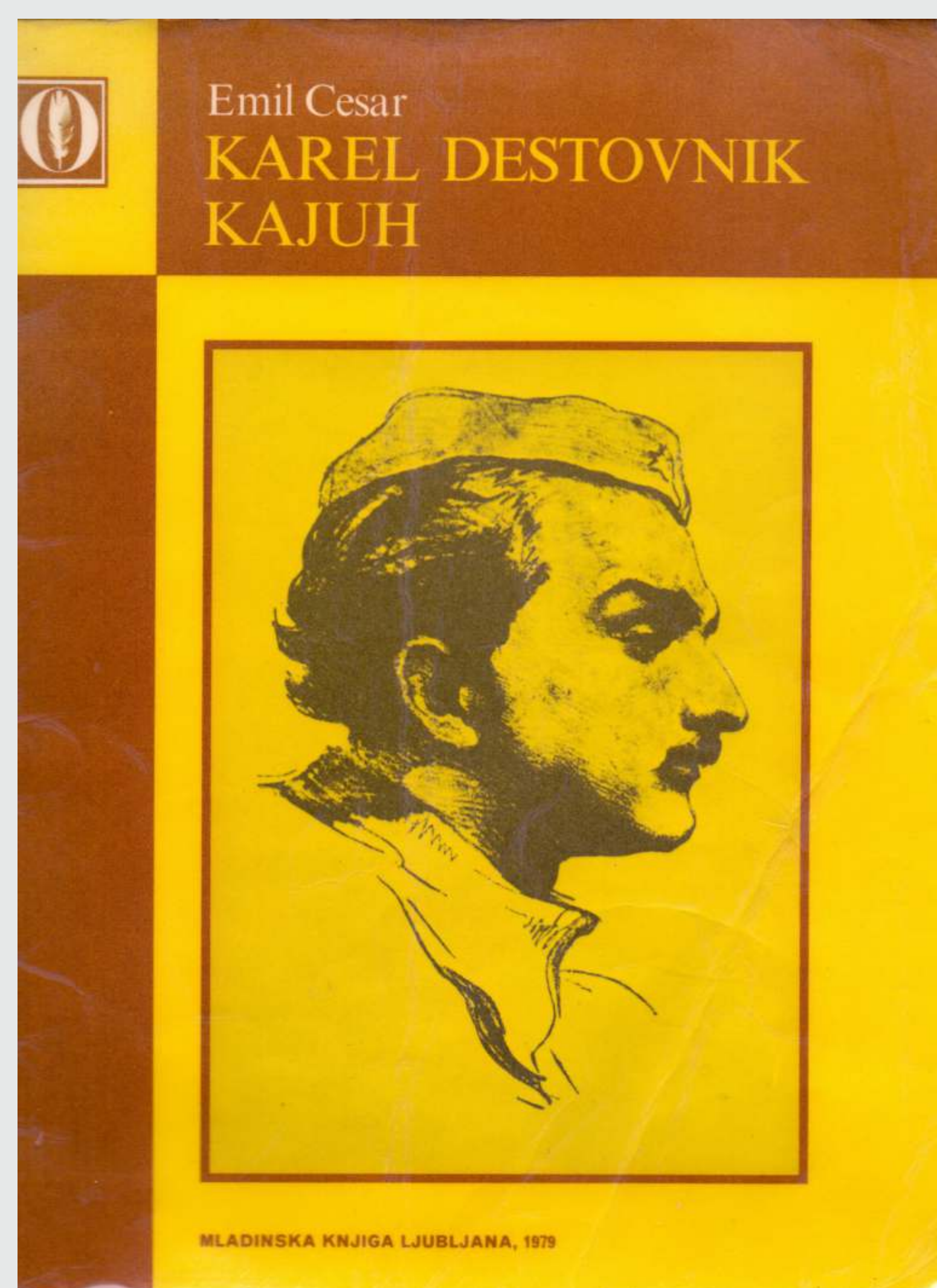
Karel Destovnik Kajuh. Pesmi

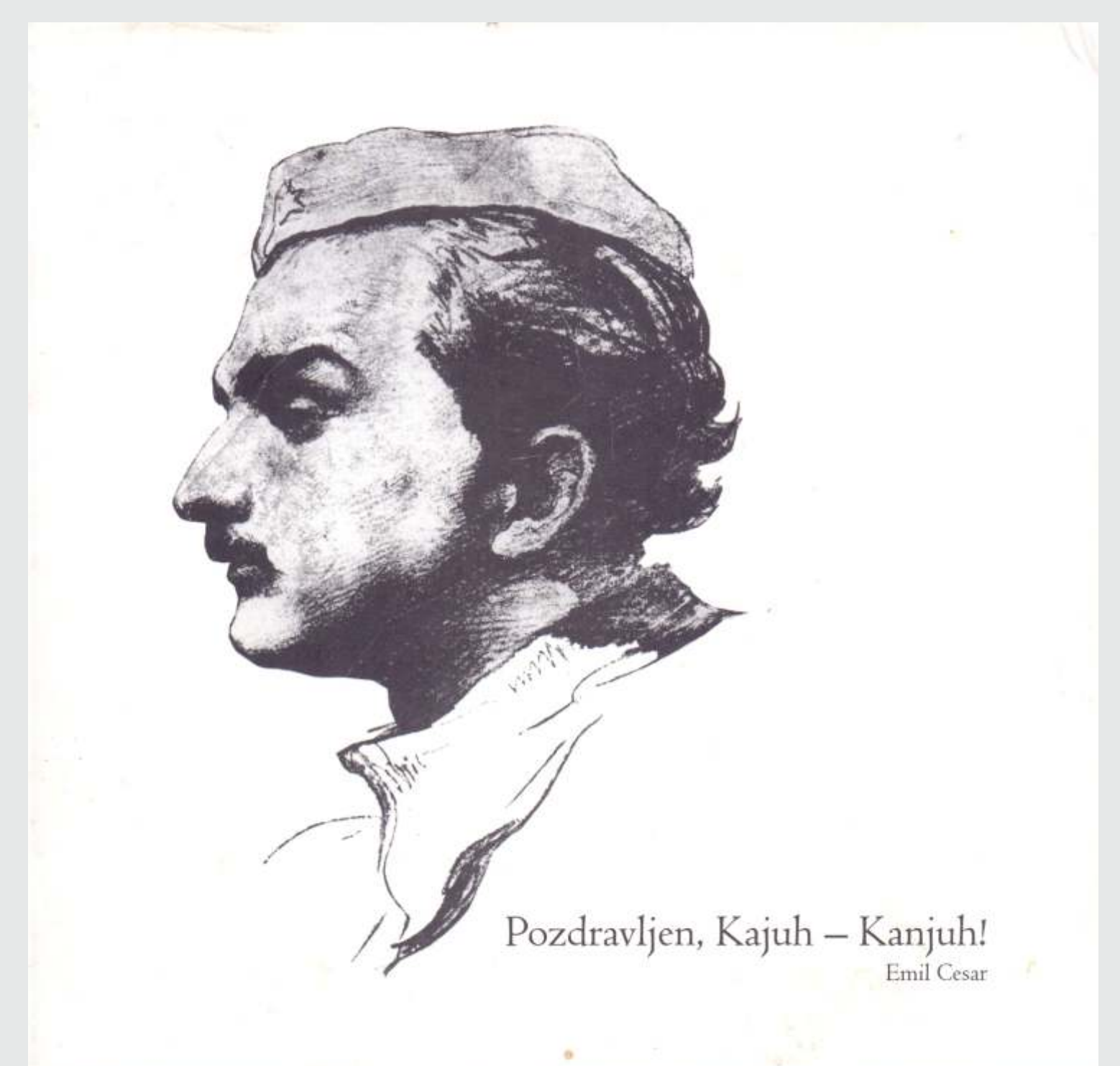
Zbrano delo. Karel Destovnik Kajuh (1966)

Zbrano delo. Karel Destovnik Kajuh (1966)

Karel Destovnik Kajuh (1979)

Pozdravljen Kajuh - Kanjuh! (2012)

Emil Cesar nesporno velja za največjega poznavalca življenja in literarnega ustvarjanja šoštanjkega rojaka, pesnika Karla Destovnika Kajuha. Prav po njegovi zaslugi se je o njem ohranilo veliko gradiva. Pogosto je obiskal Kajuhoovo mamo, pogovarjal se je s številnimi pesnikovimi sopotniki, prijatelji in pričami, ki so poznale Karla Destovnika. Prebrskal je dosegljive arhive, preučil številne dokumente in pisma, ki jih je Kajuh pošiljal ali prejemal.

Skupaj z ravnateljem Osnovne šole Karla Destovnika Kajuha, Karlijem Kordešem, je sodeloval pri zasnovi in postavitvi Kajuhoove spominske sobe, ki je bila na ogled do sredine devetdesetih let. Za prispevek k ohranitvi Kajuhoove zapuščine je leta 1968 prejel Kajuhoovo nagrado, ki jo je takratna velenjska Občina podeljevala za posebne dosežke na področju kulture.

Kopiah

1922-1944

Za izposajo fotografskega gradiva se zahvaljujemo
družini Mešič, Narodni in univerzitetni knjižnici Ljubljana,
Muzeju novejšje zgodovine Ljubljana in
Muzeju novejšje zgodovine Celje.

Avtorica: Andreja Jurkovnik, v sodelovanju z Dušanom Rebcem

Oblikovalec: Peter Groznik - Peč

Viri:

Emil Cesar: Zbrano delo. Karel Destovnik Kajuh, 1987

Vlado Vrbič: Prestreljene sanje, 2020

Šoštanj je zaradi svoje velikosti in gospodarske moči upravno središče Šaleške doline, zato ima veliko sodnijsko zgradbo, z občinskimi zapori. Tam je nastanjena tudi finančna in davčna služba. Nasproti sodišča je nova Mayerjeva vila s čudovito urejenim parkom, udobno bivališče za družino odvetnika, šoštanjskega župana Frana Mayerja, ki ima v vili tudi odvetniško pisarno. Med največje, predvsem pa najlepše zgradbe v mestu spada Hotel Jugoslavija, ki je bil zgrajen konec devetnajstega stoletja. Kmalu potem, ko je bil razkošni hotel zgrajen, ga je kupila družina Vasle in po prvi svetovni vojni so ime iz Hotel Austria spremenili v primernejše – Hotel Jugoslavia.

Mladi so se družili na sokolskih sestankih, raznih kulturnih večerih, pripravah na igre in nastopih ter športnih dogodkih. Ob vročih poletjih pa so se kopali ob Brišnikovem jezu ob Paki.

Karel Destovnik in Biba Röck

Pomembne odločitve na prehodu?

Pesem Iz pisma Jezuščku

Čeravno mi je oče pravil,
da k nam ne boš ničesar nosil,
bi te vseeno rad poprosil ...
A ne bonbonov, smuči in slaščic,
ne kakor lani kruha in potic ...
Snega nam pošlji, Jezušček snega,
da oče dela bo dobil na cesti.

Kmečki otrok vprašuje

Zakaj imajo Virbičevi troje krav,
a mi le eno samo,
ki hrane večkrat ji ne damo?

Ja, Tonček, Virbičevi so bogati,
so trikrat bolj bogati kakor mi,
se boljše jim godi.

Zakaj pa Pirnikovi nimajo ničesar?
ne krave, krme, niti hleva.
Povejte, dedek, mi zakaj?

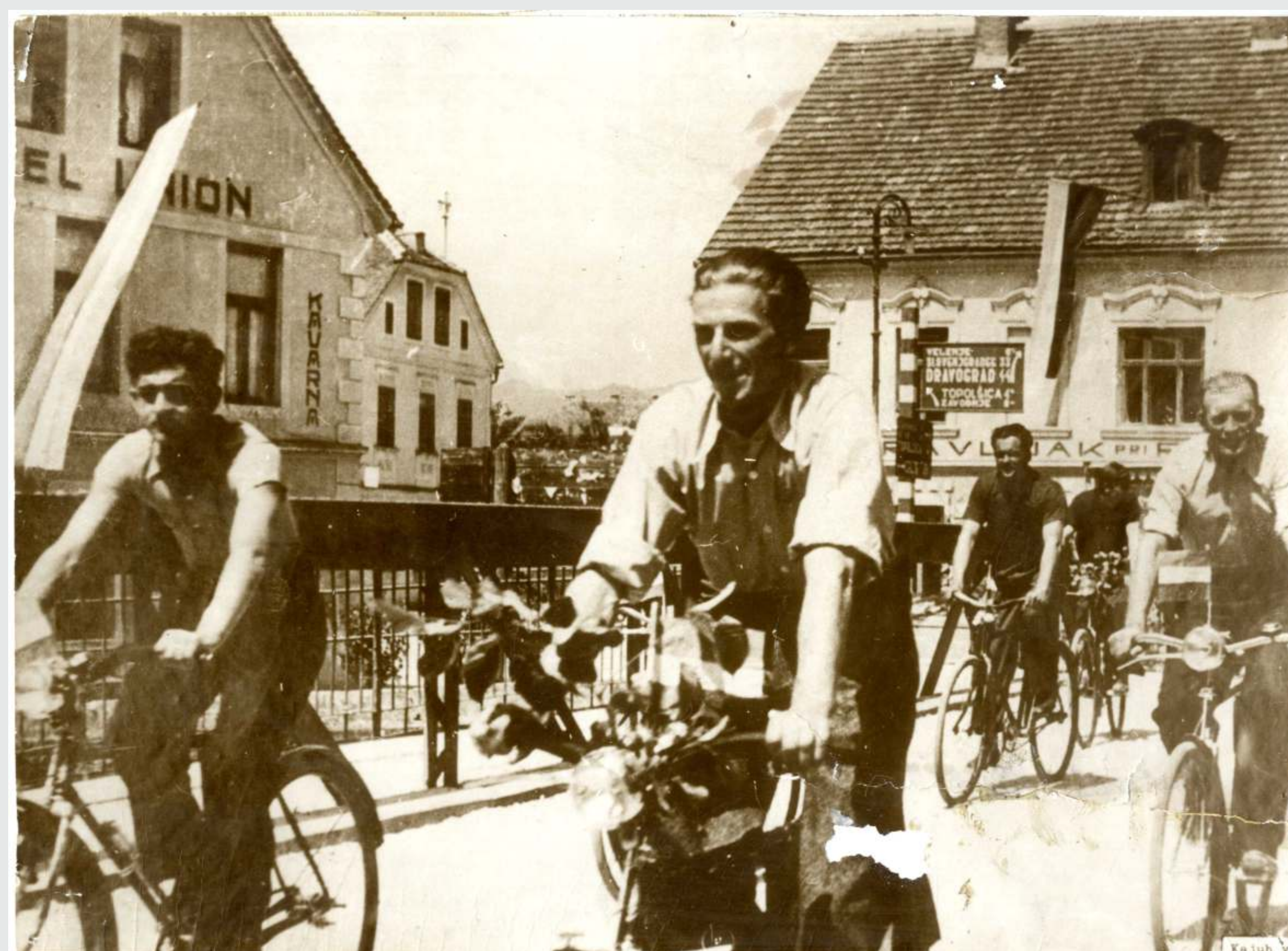
Ah, tiho bodi, ne sitnari toliko.

Ob Brišnikovem jezu v Šoštanju, leta 1939. Od leve proti desni: Vida Bajt, Tamara Saler in Tatjana Kurnik. V drugi vrsti: Janez Platzer, Ivica Šmigovc, Zlatko Naglič, Vladka Šmigovc in Karel Destovnik

Za železniško postajo leta 1939, Karel Destovnik je sedmi z leve.

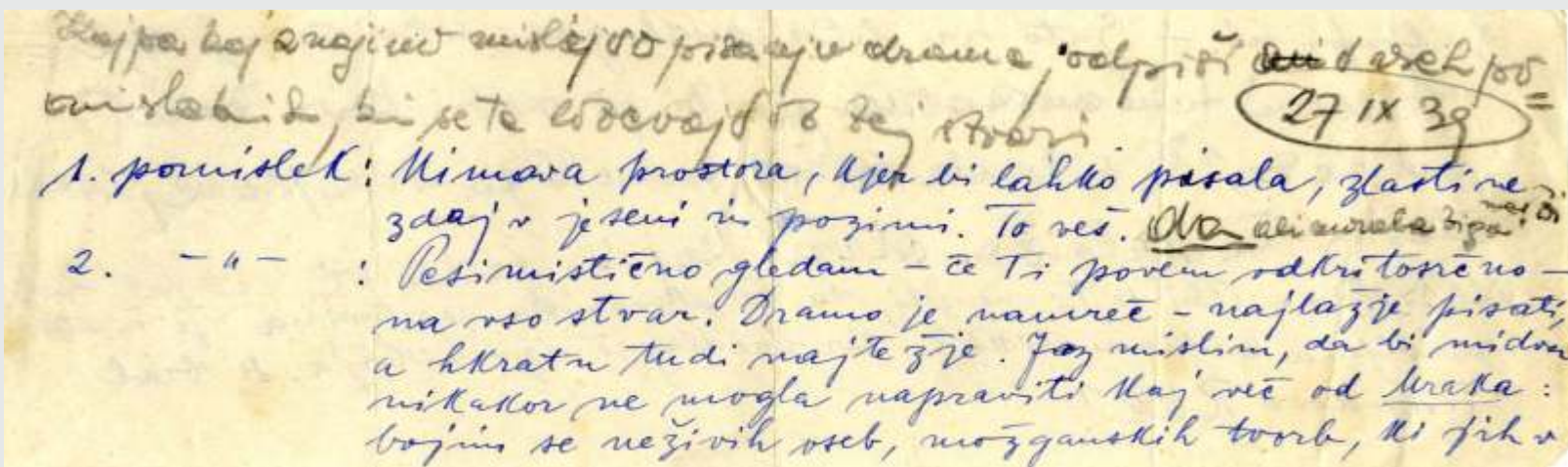

Na kolesu Karel Destovnik in Vlado Weingerl

Po končanem petem razredu osnovne šole v Šoštanju in opravljenem sprejemnem izpitu leta 1933, je Karli šolanje nadaljeval na državni realni gimnaziji v Celju. Peti razred je zaradi nezadostnih ocen pri matematiki moral ponavljati. Takrat se je spoprijateljil s sošolcem in pesnikom Francem Primcem. Podobna svetovnonazorska orientacija ter aktivno literarno delo ju je zbližalo in postala sta dobra prijatelja.

Karli je kaj hitro okusil, da je gimnazija zares nekaj čisto drugega kot osnovna šola. V razredu se je kmalu oblikovalo nekaj skupin dijakov, vozači z različnih koncev so se držali bolj skupaj, mestni so jih gledali skoraj s prezirom. Nemško govoreči iz premožnejših družin so vzvišeno pogledovali meščanske dečke iz naprednejših slovenskih družin, kmečkih sploh opazili niso.

K: Kaj pa kaj z najino mislijo o pisanju drame; odpiši o vseh pomislekih, ki se te lotevajo o tej stvari.
FP: 1. pomislek: Nimava prostora, kjer bi lahko pisala, zlasti ne zdaj v jeseni in pozimi. To veš.
K: Da, ali morala bi ga imeti.
FP: 2. pomislek: Pesimistično gledam. Če Ti povem odkritosrčno, na vso stvar. Dramo je namreč najlažje pisati, a hkrati tudi najtežje. Jaz mislim, da bi midva nikdar ne mogla napraviti kaj več od Mraka: bojim se neživih oseb, možganskih tvorb, ki jih v življenju ni. Zato za letos predlagam likvidiranje tega.
K: Stvar ni tako enostavna, da bi jo dali kar tako „ad acta“. Če bi imela dobro fabulo je stvar precej lahka, zlasti če delata dva. Kaj iz zgodovine bi bilo zelo dobro.
FP: Ali se ti ne zdi, da je slovenska zgodovina že čisto izrabljena v dramatiki? Ker predlagaš izumitelja, si bral Čapkovo RUR?

Pismo iz internata
Vse dni smo med sive zidove zajeti, med šolske klopi in uradne obraze, med svete podobe in same ukaze ... Težko, pretežko nam je tukaj živeti.

Tam zunaj pri vas je trpljenje in boj, tovarne in polja in ritem življenja, tam zunaj bijó se ljudje za obstoj in pesmi so tamkaj in čudežna vrenja.

A tu govorijo o drugih rečeh: o zvezdah in kraljih nam tu govorijo ... O trenjih tam zunaj in živih ljudeh pa vselej skrivnostno molčijo ...

Na poti na železniško postajo v Celju, šolsko leto 1936/1937. V ospredju: Tone Arzenšek, Karel Destovnik, Lado Pahor. Zadaj v plašču je Ferdinand Müller.

Na šolskem izletu v Šmarju pri Jelšah, 6. junij 1940. Karel Destovnik je tretji z leve.

Karel Destovnik Kajuh in Franc Primc, 20. april 1939 v Braslovčah

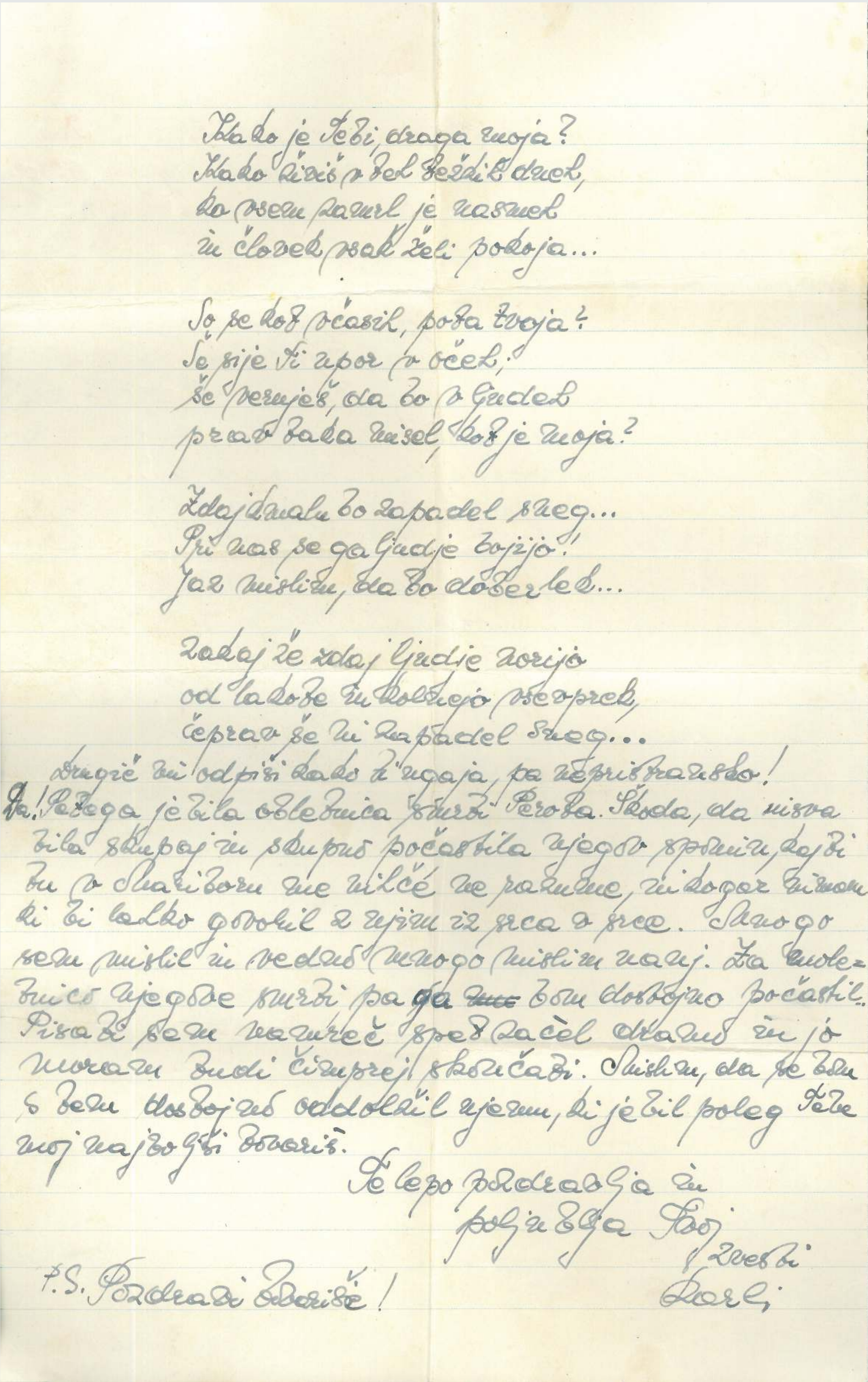
Šesti razred gimnazije je Karli zaključil v Mariboru, saj so ga zaradi pisma z ilegalno vsebino izključili iz vseh celjskih srednjih šol. Iz Maribora je redno pisal svoji Mičici. V pismih ne govori le o ljubezni, ki jo je čutil do Mičice, ampak se zanima tudi za dogajanje v Šoštanju, priporoča in daje navodila katere nastope naj pripravijo mladi, pripoveduje kako je v Mariboru ter o svojih literarnih načrtih.

Karel Destovnik, drugi z desne, v šolskem letu 1939/1940, v šestem razred mariborske realne gimnazije

Marija Medved in Karel Destovnik na sprehodu v Šoštanju leta 1940

Micika je bila ob fantovem odhodu v Maribor potrta, toda z ljubečimi pismi jo je potolažil.

Dekle, dekle moje božaj me z rokami.

S prsti drobnimi mi pojdi preko lic
s prsti drobnimi mi pojdi preko lic
In me vsaj za hip, za hip omami.

Za trenutek droben mi zakrij oči.
Hotel bi vsaj enkrat nežno zaživet,
hotel bi vsaj enkrat nežno zaživet
v tej surovosti današnjih dni.

Potlej pa me zbudi, zbudi me, da veš.
In roko mi drobno snemi z lica
in roko mi drobno snemi z lica,
ker z rokami delava, saj veš!

Karel Destovnik v Mariboru leta 1941

Sredi septembra 1941 se je zaradi nenehnega preganjanja, zasledovanja in poizvedovanja Nemcev za njim, umaknil v Ljubljano. V Ljubljani je najprej navezal stike s kulturnimi delavci, ki jih je poznal že pred vojno ter se aktivno vključil v ljubljansko partijsko organizacijo. Konec decembra je s prijatelji pripravili praznovanje novega leta 1942. Na praznovanje so prišli Zavadlavovi, Milan Pogačnik, Karli, Lucija Pozetto, Bojan Štih, kitarist Leon Ponikvar s sestrama Silvo in Fanči Ponikvar. Zaradi stalnih preiskovanj se je moral kmalu preseliti ravno k Ponikvarjevim. Takrat sta se Silva in Karli veliko družila, najraje pa sta prebirala Tolstojev roman Vojna in mir. Prijateljstvo je počasi preraslo v veliko ljubezen.

Prva fotografija Karla Destovnika po njegovem begu v Ljubljano, 8. oktober 1941 v ljubljanskem Tivoliju, na takratni mestni promenadi. Od leve proti desni: Zdenko Zavadlav, Karel Destovnik, Mirko Šušteršič in Branko Perhne

Silva Ponikvar

Draga moja zlata ljubčica,
...upam, da si lahko predstavljaš, kako sveta in polna prelepih spominov in občutkov mi je vsaka tvoja beseda, kaj beseda, vsaka črka. Vsaka črtica, ki jo dobim od tebe, mi napolni vse moje bitje z neizmerno ljubeznijo in neskončnim hrepenenjem. Ah, saj nimam besed, moja dobra, zlata, edina Silvica, in kar sram me je, da ti moram to pripovedovati na star in že obrabljen način, ki se ti bo morda zdel banalen. Tebi bi moral govoriti tako, kot ni do zdaj še nihče govoril svojemu dekletu! In to bom tudi storil. V pesmih ti bom postavil spomenik, ne nagrobni, kakršnega ni postavil pri nas v literaturi še nihče svoji ljubici. Kako se je prevzel, boš rekla, kaj? Toda ob tako neizmernem hrepenenju, kot ga čutim jaz, se je lahko prevzeti. In vendar, to ni prevzetnost, temveč ljubezen, močna in silna tako, da bi lahko premaknila svet s tečajev. Verjemi mi, da to niso besede, temveč brezmejna ljubezen. Tudi jaz spim le malo, odkar te ni in tudi jaz sleherno noč sanjam o tebi... Te poljublja Tvoj mož.

Bosa pojdiva

Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva prek zemlje trpeče,
sredi razsanjanih češnjevih vej
sežem ti nežno v dlani koprneče.

Beli so, beli so češnje cvetovi,
temni, pretemni so talcev grobovi.
Kakor ponosni galebi nad vodo,
taki so pali za našo svobodo.

Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva med bele cvetove,
v krilo nalomiva češnjevih vej,
da jih poneseš na talcev grobove.

Tone Seliškar

Kajuh je sklenil prenočevati pri meni. Prenočišče je pogosto menjeval. Ulico, v kateri sem takrat stanoval, so Italijani že dvakrat ponoči prerešetal, zato smo bili prepričani, da v tretje racije ne bodo ponovili. Sedela sva v kuhinji in se pogovarjala o njegovem odhodu v partizane, ko so okoli desetih zvečer Italijani blokirali prav našo ulico in pričeli iskati po stanovanjih sumljive aktiviste OF. Kaj storiti? Ker je bilo moje stanovanje v pritličju v Jesenkovi ulici, je zlezel skozi okno na vrt in se ulegel v gosto grmičevje. Italijanom ni prišlo na pamet, da bi preiskali tudi vrtove. Pozno v noč sva se smejala nerodnosti fašistov, kajti ko so Italijani odšli, je nasmejan spet zlezel skozi okno nazaj v kuhinjo. (Spomini Toneta Seliškarja)

Silva Ponikvar in Karel Destovnik

Kulturniška skupina XIV. divizije na poti na miting, september 1943. Od leve proti desni: Marta Paulin – Brina, Ladislav Kiauta, Karel Destovnik – Kajuh, Stanko Modec – Kostja, duhovnik Jože Lampret in Rusinja Tamara

Mitinge so imeli iz dneva v dan, za borce po enotah, za prebivalce, za ranjence, pred cerkvami in v njih, v šolah, na trgih, v vrtačah sredi gozda ...

Med ljudi bom šel

Med ljudi bom šel
s knjigo Hugoja v rokah.
In klical ljudem bom in klicali
bodo milijoni z menoj.
"Dol z vojno, nasiljem, krivico!"
Za mir bom govoril, ljubezen, svobodo.
Začutil bom dneva novega sij.

Kajuh govori zbranim v Starem trgu, 21. november 1943

Kajuh je znal vse svoje pesmi na pamet. In ko jih je tako govoril, smo strmeli vanj, v ostri profil njegovega razširjenega, smelega obraza, v njegove kuštrave, uporne lase in njegove široko razprte, bleščeče oči, v katerih so se kakor od tabornega ognja vžigali plameni borbenega navdušenja in uporniškega zanosa! (Spomini Ladislava Kiaute)

Če hitro stopim, sem v treh uram pri materi in očetu ...
če sta še.

Pred smrtjo

Ali predno mi skovir odpoje;
malo predno bom umrl,
se bom v tihi dom zaprl
in izpel vse pesmi svoje.

